

ŞUARA TEZKİRELERİNDE GALATA TASVİRLERİ

Murat A. KARAVELİOĞLU*

Özet

Türk edebiyatının temel kaynaklarından olan şuara tezkireleri yalnızca biyografik bilgiler sunan eserler değildir. Tezkirelerin ve diğer tarihî edebî eserlerin sosyo-kültürel bakımdan zengin malzemeler barındıran kaynaklar olduğu düşüncesinden hareketle bu eserlerde İstanbul'un tarihî ve çok kültürlü bir semti olan Galata'nın izi sürüldü. İsminde başlamak üzere çeşitli yönleri tespit edilip örnek metinler üzerinden bir değerlendirme yapıldı. Bu yapılırken ise değişik zaman dilimlerinde Galata'ya uğramış seyyahların gözlemlerinden yararlanıldı. Hatıralarında Galata'yı anlatan kimi yazarların yazdıkları da yapılan değerlendirmelere ışık tuttu. Böylece şuara tezkirelerinde yer alan Galata tasvirleri merkeze alınmak suretiyle diğer bilgi kaynaklarının söyledikleri de gözden uzak tutulmadı. Tüm bu bilgiler, klasik şiirden alınan örneklerle birlikte okunduğunda bütüncül ve örtüşen bir anlatımın varlığı görülmektedir. Galata'nın, bir semt olmanın ötesinde, günümüzde olduğu gibi, tarihsel ve kültürel hayatımızda önemli ve çok yönlü bir yer tuttuğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Galata, tezkire, seyahatname, klasik Türk şiiri, tasvir

DESCRIPTION OF GALATA IN TAZKIRAH OF POETS

Abstract

Tazkirah, the biographies of poets, is one of the main components of Classical Turkish literature. As well as the details of the poets' lives, the genre provides a wealth of historical, social and cultural context. Through these biographies we have traced the history of the famously multicultural Galata district of Istanbul (Constantinople). In this study, the assessment initially has been made from the selected texts which mention the district of Galata. The notes of travellers who visited and wrote about the city through the ages have also been used as well as the depictions of Galata in personal memoirs which, we thought, also shed light on this subject. Therefore, we have included both primary and these secondary sources in this study.

---

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mkveli@istanbul.edu.tr

Together, this information, these references and the excerpts from Classical Turkish poetry, constitute a thorough study. As a result, we see that the district of Galata has always been an important and multifaceted place as it remains today.

Key Words: Galata, poet biographies, travelogues, Classical Turkish Poetry, district

Helâkî bir dahi görsem Sitanbul u Kalatayı
Ebed anmaz idim Mısr u Semerkand ü Buhârâyı
Diri oldukça dünyâda iderdüm bu temennâyı
İlâhî yıkma bünyâdın Stanbulun Kalatanun

Giriş

Geçen yüzyılın ortalarına doğru metin yayımı şeklinde başlayan ve bazı değerlendirmeleri de içeren tarihî metin merkezli akademik çalışmaların bilhas-sa asrın son çeyreğinde artış gösterdiği görülmektedir. 90'lı yılların ortalarından itibaren de metni merkeze alan ve anlamaya, yoruma ve çeşitli yönlerden incelemeye dair bilimsel çalışmaların yoğunlaştığı söylenebilir. Bu meyanda, şehir ve semt tarihi ve tarihsel dönemlerde sosyal yaşam konulu araştırmaların önemli bir yer tuttuğu yadsınamaz. Zira insan, toplum, sosyal, kültürel ve ekonomik hayat, tarihî hadiseler ve bunların hem kendi dönemlerine hem de günümüze yansıyış biçimleri, dinî, tarihî ve edebî eserlerin asıl ele alınmaları gereken konularıdır. Dolayısıyla tarihsel metinlerden hareketle bir takım sosyo-kültürel verilerin değerlendirilmesi, yakın geçmişten itibaren çağımızın araştırmacılarına yeni ufuklar sunan bir nitelik arz etmektedir.

Türk edebiyatı tarihinde şuara tezkiresi yazımı ilk olarak 15. yüzyılda karşımıza çıkar. Nevaî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* adını verdiği tezkiresi, kendinden sonra Anadolu/Osmanlı sahasında yazılmış tezkirelere örnek olması bakımından çok önemlidir. Tezkireler yalnızca geçmişin veya çağının şair ve yazarları hakkında bilgi veren biyografi türünde eserler değildir. Hele bazı tezkire yazarlarının psikoloji tahlilleri yapmaları, şehir ve semt tasvirleri, olay aktarımları, latife ve hikâyeleri onları salt birer biyografi olmanın ötesine taşır. Lâtîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Safayî, Salim, İbnülemin gibi yazarların tezkireleri bu yönleriyle ayrıca önemli kaynaklardır. Başta bu eserler olmak üzere değerlendirme ve tespitlerimizde Türk edebiyatında yazılmış tüm tezkireler incelenmiştir.

Tarihte bir imparatorluklar başkenti olması ve bugün de ülkemizin kültür, sanat ve ekonomi merkezi olarak en önemli şehrimiz özelliğindeki İstanbul, Osmanlı dönemi eserlerinde de her yönüyle en fazla dikkati çeken ve ele alınan bir medeniyet beşiği olması sebebiyle hakkında çok farklı alanlarda araştırmacıların

çalışma yaptığı, kitap ve makaleler, şiir ve yazılar yazdığı şehirdir. Tarihî ve edebî kroniklerimizde anlatılan İstanbul'un dışında mesela Çaylak Tevfik, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Altınay, Yahya Kemal, Abdülhak Şinasi Hisar, Sermet Muhtar Alus, Reşat Ekrem Koçu, Ercüment Ekrem Talu, Niyazi Ahmet Banoğlu, Samiha Ayverdi, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şahsiyetler, gerek popüler tarih açısından, gerek sanat anlayışlarının merkezine alarak, gerekse bir medeniyet problemi olarak eserlerinde İstanbul'u sıkça ve başarıyla işlemişlerdir.¹ İstanbul'un her bir tarihî semti de aynı şekilde birer kültür hazinesi durumundadır. Sur içi ile şehrin Galata, Eyüp, Üsküdar gibi semtleri kültürel dokusu zengin yerleridir. İsminden başlamak üzere Galata bağ, bahçe ve bostanları, meyhaneleri ve işret âlemleri, kâfir güzelleri ve Hristiyan dilberleri, şairlerin toplanma yerlerinden biri olması, mevlevihanesi, boğazı (Haliç), yetiştirdiği bilgin, şair ve sanatkârları, sınırları içinde medfun önemli kişileri, gayrimüslim sakinleri vb. yönleriyle bu şehrin seçkin ve zengin mirasa sahip bir semtidir.

Semtın özellikleri bunlardan ibaret değildir. Mesela burada bir zamanlar kar kuyularının olduğunu, balıkların yüzdüğü bir çeşmesinin bulunduğunu biliyoruz.² Öte yandan Galata'nın kılıçhaneleri de meşhurdur. Eskiden İstanbul'da üç önemli kılıç atölyesi bulunurdu. Bunlardan bir tanesi Sultanahmet'te, ikisi ise Galata'da idi. Eskiden beri eğlence hayatının canlılığına bağlı olsa gerek Galata'nın çalgıcıları da çok meşhurdur. İlyas Ağa, Enderun hayatını anlattığı hatıralarında Galata'nın kalabalığına ve her kesimden insanın orada bulunduğuna değinirken "...Galata semtinde hayli sît ü sada peyda ve lâvta ve kemençe sesinden ziyade kendüyi dinlettirdiği..."³ der ve Galata'nın çalgıcılarına göndermede bulunur.

Türk edebiyatında şehir monografileri diyebileceğimiz bir tür olan şehrengiz, şehir ve semt tarihi alanında çalışanlar için özel bir önem taşır. Bu tür eserlerde şehrin tabii, mimarî, kültürel, sanatsal güzelliklerinin yanı sıra genellikle güzelleri, devirlerinde herkesçe tanınmış esnafı ve kişileri de anlatılır. Başta İstanbul olmak üzere Antakya, Belgrat, Bursa, Edirne, Gelibolu, Keşan, Manisa, Mostar, Rize, Sinop, Siroz, Vize, Yenice Vardar, Yenişehir gibi şehirler hakkında şehrengizler yazıldığı bilinmektedir.⁴ Şehrengizlerde Galata ile ilgili bilgilere İstanbul şehrengizlerinden bazılarında rastlanmaktadır. Mesela Tacizade Cafer Çe-

¹ Balıkthane Nazırı Ali Rıza Bey, *İstanbul'da Ramazan Mevsimi*, (haz. A. Ş. Çoruk), İstanbul 1998, s. 13.

² Metin And, *16. Yüzyılda İstanbul (Kent-Saray-Günlük Yaşam)*, İstanbul 2012, s. 90.

³ Hâfız Hızır İlyas Ağa, *Letâif-i Vekâyi'-i Enderûniyye (Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat)*, (haz. A. Ş. Çoruk), İstanbul 2011, s. 528.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Metin Akkuş, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Bursa Şehrengizleri*, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 1987. Şehrengizlerle ilgili bir bibliyografya denemesi için bk. Fatih Tıgılı, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, volume 2/4, 2007, s. 763-770.

lebi'nin ünlü *Hevesname* mesnevisinde Galata havasının güzelliği, gayrimüslim tebaanın süslü ve gösterişli dükkânları, meyhaneleri ve görkemli işret âlemlerini hatırlatacak şekilde kısaca anlatılır. Cemalî'nin şehrengizinde ve benzeri eserlerde İstanbul sanki bir ak deniz, Galata ise Frengistan'dır. Azizî ve Kâtibî de Galata'ya birkaç yönüyle kısaca değinmişlerdir.⁵

a. Galata İsmi, Sınırları ve Galat Kelimesi ile Olan Ses Benzerliği

Galata'nın şüara tezkirelerinde nasıl tasvir edildiğine geçmeden önce adlandırılışı üzerinde kısaca durmak gerekir. Galata isminin, çevresinde ahırlar bulunmasından ve süt üretiminin yaygın olmasından dolayı "süt" anlamına "galaktus" veya İtalyanca "merdivenli yol" demek olan "calata"dan geldiği ileri sürülmektedir. Bizans döneminde "karşı" anlamında "Pera" deniyordu. Bu yakıştırmaya, orada yaşayan yabancı tüccarlara karşılık yerli Bizans halkının yabancılığını da anlatan bir kelimedir.⁶ Evliya Çelebi, Yunancada "gala" kelimesinin süt anlamına geldiğini söyledikten sonra "mukaddemâ Kostantin'in süthanesi olup cümle sağmal hayvânâtı anda durdugiçün Galata derler" bilgisini verir.⁷

Galata isimlendirmelerinden biri de "incir" anlamına gelen "sykai" kelimesi ile ilgilidir. Geçen yüzyılın en önemli İstanbul tarihçilerinden olan ve yazdığı fakat ne yazık ki yarım kalan *İstanbul ve Boğaziçi* kitabıyla bilinen İhtifalci Mehmet Ziya Bey, bu rivayete dikkati çeker: "Galata'ya Bizanslılar devrinde 'incir' anlamına gelen Sykai derlerdi. Zira burada pek çok incir ağacı vardı. (...) Eski tarihçilerden Jean Szesse Gilius'un rivayetlerine bakılırsa, milattan 270 yıl önce Galyalıların, Brenus'un kumandası altında buradan geçmelerinden dolayı buraya Galata denilmiştir."⁸

Bizans döneminde İstanbul on dört bölgeye ayrılmıştı. Bu bölgelerin on üçüncüsü Galata idi.⁹ 14. yüzyılın ünlü seyyahı İbn Battuta, o dönemde Avrupalılarca çok az bilinen Asya, Afrika, Ortadoğu ve Bizans şehirlerinde dolaşmış ve İstanbul'a da uğramıştı. İstanbul'da geçirdiği süre içinde Galata'yı da gezme fırsatı bulmuş ve Galata hakkındaki gözlemlerini kaleme almıştı. Seyahatnamesinin ilgili bölümü okunduğunda şu bilgilere rastlanır: "Şehrin öteki kısmı 'Galata' adını taşıyor. Demin bahsettiğim suyun batı yakasıdır burası. Nehre açılan kapılarıyla burası, bizim Ribâtü'l-feth'i andırıyor. Bu yakaya, hepsi de tüccar olan

⁵ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul 1958, s. 20.

⁶ İlber Ortaylı, "Galata", *DİA*, 13, İstanbul 1996, s. 303-307.

⁷ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Seyahatname*, I. Kitap, (haz. R. Dankoff-S. A. Kahraman-Y. Dağlı), İstanbul 2006, s. 23.

⁸ İhtifalci Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi (Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası)*, (haz. M. Karavelioğlu ve diğerleri), C. II, İstanbul 2004, s. 229.

⁹ Mahmut Ak, "Fatih Döneminde İstanbul'da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında", *İstanbul Şehir ve Medeniyet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, s. 236.

Frenk (Avrupalı) taifesi yerleşmiştir (...) Bu taife tümüyle ticarete gömülmüştür; sahip oldukları liman, dünyanın en işlek limanlarından. Bu limanda yüz kadar kurkûra (çektiri denilen büyük tekne) gördüm. Ufak tekneler ise sayılmayacak kadar çok! Bu tarafta çarşılar gayet renkli ve zengin olmasına rağmen çok pis! Çarşıları birbirinden ayıran küçük dere sade lâğım akıtıyor desem yeridir! Galatalıların kiliselerinde de hayır yok; revnaksız ve sessiz.”¹⁰ Görüldüğü gibi İbn Battuta, 14. yüzyılın ilk yarısında Galata’nın nasıl bir yer olduğunu kısaca anlatmaktadır. Seyyahın, gördüğü yerlerle, liman, dükkân ve kiliselerle ilgili değerlendirmeleri genel olarak olumsuzdur. Bu durumu, Heberer’in ifadeleri de tamamlar niteliktedir. Zira Heberer, Galata’daki salgın hastalıklardan bahsederek bunun sebebini pis sokaklara bağlar.¹¹

Galata hakkında yazan seyyahlar Evliya Çelebi, İbn Battuta ve Heberer’den ibaret değildir. Mesela 17. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul’da bulunan Fransız tarihçisi Robert Mantran, Galata’yı bir Avrupa kenti olmaktan ziyade Frenklerin, Rum, Ermeni ve Yahudilerin yaşadığı bir “kâfir” kenti olarak niteler.¹² Keza 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve bu yıllarda İstanbul’u ziyaret etmiş olan İtalyan seyyah Edmondo de Amicis, Galata’yı İstanbul’un merkezi olarak öne çıkarır. Sementin, iki yanında meyhanelerin, tatlıcıların, berber ve kasap dükkânlarının, Rum ve Ermeni kahvehanelerinin, tüccar yazıhanelerinin ve köhne evlerin yer aldığı dar ve dolambaçlı sokaklarını Londra’nın kenar mahallelerine benzetir. Mahalleler, sokaklar rutubetli ve çamurludur.¹³ Yazar, Galata’yı açılmış bir yelpazeye benzeterek tepenin üzerindeki kuleyi bu yelpazenin sapı gibi düşünür.¹⁴

16. yüzyıldan itibaren Galata surları dışındaki surlar “Beyoğlu” diye adlandırılmıştır. Çünkü bu bölgelerde yabancı yerleşimciler, bunların temsilcilikleri, kiliseleri vardı ve bu durum, Galata’dan ayrı bir dokuyu meydan getirmekteydi.¹⁵ İhtifalci, buralara Beyoğlu denilmesini, Trabzon İmparatoru Ioannes Komnenos’un oğlu Prens Alexis’in burada bir müddet ikamet etmiş olmasına bağlar. Bu ikamet, Fatih Sultan Mehmet’in Gürcistan havalisini fethetmesi üzerine gerçekleşmiştir.¹⁶

Osmanlı döneminde İstanbul, sur içindeki ana şehrin dışında “bilâd-ı selâse (Eyüp, Galata, Üsküdar)” olarak ayrılmıştı. Bu ayrım idarî ve adlî bir ayrımdı.

¹⁰ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta, *Seyahatnâme*, (çev. A. S. Aykut), İstanbul 2005, s. 336-337.

¹¹ Metin And, a.g.e., s. 90.

¹² Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul I-II*, (çev. M. Ali Kılıçbay-E. Özcan), Ankara 1990, C. I, s. 40.

¹³ Edmondo De Amicis, *İstanbul (1874)*, (çev. B. Akyavaş), Ankara 1993, s. 54.

¹⁴ Edmondo De Amicis, a.g.e., s. 57.

¹⁵ İlber Ortaylı, a.g.e., s. 303.

¹⁶ İhtifalci Mehmed Ziya Bey, a.g.e., s. 232. ve Celâl Esad Arseven, *Eski İstanbul (Âbidât ve Mebânisi)*, (haz. D. Yelkenci), İstanbul 1989, s. 71.

Her bölge bir kadı tarafından idare edilmekteydi. Galata da “mevleviyet” payeli kadılar tarafından idare edilmiştir. Naiplerle birlikte kadının idare alanı Hasköy ve Boğaz’dan Yeniköy’e kadar uzanıyordu. Dolayısıyla idari yönden Haliç’in kuzey ve Boğaz’ın Avrupa yakası Galata kadılığına bağlıydı.¹⁷ Galata kadısı, Müslüman nüfusun da yaşadığı Arap mahallesinde oturmaktaydı.

Galata ismi ve şehrin sınırları ile ilgili aslında bilinen bilgileri özet olarak kaydettikten sonra ismin “galat” kelimesi ile olan ilişkisi üzerinde de kısaca durmak gerekir. Galat, “yanılmak” demektir.¹⁸ Galat etmek yahut galata düşmek de yanılmak, yanlışlıkla öyle davranmak veya yanılarak öyle söylemek anlamlarına gelir. Âşık Çelebi, *Meşâirü’ş-şuara* isimli tezkiresinin “Pârepârezade Ahmed Çelebi” maddesinde şairin manzum bir mektubunu kaydetmiştir. Ahmet Çelebi, metnin bir beytinde

Ditreyüp el olıcak ayak sakat
Fikr-i Galata ola gâyet galat¹⁹

diyerek “Galata” ile “galat” arasındaki ses benzerliğinden yararlanmıştı. Beyitte şair, elden ayaktan düştüğünü söylemekte ve değil Galata’ya gitmenin, orayı düşünmenin bile yanılmadan ibaret olduğunu dile getirerek hayıflanmaktadır. Beyitte, Galata’nın işret hayatının bolluğu ve güzellerinin şöhreti manası da ima edilmektedir.

Konuyla ilgili bir başka örnek de yine *Meşâirü’ş-şuara*’da karşımıza çıkar. Âşık Çelebi, tezkiresinin “Merdümi” maddesinde şu ifadelerle yer verir: “İstanbuldur. Latifi galata düşüp Galatalı dimişdür. Galata emini Ali Çelebi’nin oğludur.”²⁰ Bu örnekler üzerinden, Galata’nın şuara tezkirelerinde karşılaşılan ilk özelliğinin işte bu “galat” kelimesi ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

18. yüzyılın iki önemli şairi Sümbülzade Vehbî ve Enderunlu Fazıl, aşağıdaki beyitlerinde Galata ismi ile galat kelimesi arasındaki ses benzerliğinden faydalanarak Galata’ya gitmemenin yanlış bir iş olduğunu söylemektedirler. Beyitler, İstanbul şiirleri üzerine antoloji hazırlayan A. Halet Çelebi’nin kitabından (bk. Kaynakça) alınmıştır:

Pek çamurdan bilirim Kumkapu meyhâneleri
Vehbiyâ gel Galata semtine git itme galat (s.145)

Var mı eyâ Galata gibi müferrih bir yer
Doğru söz söyle felek hiç galata meyl itme (s.148)

¹⁷ İlber Ortaylı, a.g.e., s. 304.

¹⁸ Ahterî Mustafa Efendi, *Ahterî-i Kebîr*, İstanbul 2013, s.734.

¹⁹ Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-şu’arâ (İnceleme-Metin) 1-2-3*, (haz. F. Kılıç), İstanbul 2010, C. I, s. 322.

²⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 801.

b. Galata'nın Bağ, Bahçe ve Bostanları

Tarih boyunca Galata, bağ ve bahçelerinin güzelliği ile anılagelmiştir. Tepelikleri çok olan bu bölgede var olan küçük vadiler, kırlar, bayırlar bahar ve yaz aylarında yeşile bürünür, çeşit çeşit ağaç ve çiçeklerle bezenirmiş. Mesire yerleri geniş ve çok olduğundan Galata'nın gayrimüslim halkı gibi İstanbullu zarifler ve her kesimden insanlar buraya akın ederlermiş. Şuara tezkirelerindeki bağ, bahçe tasvirlerinden önce Galata'dan söz eden bazı kaynaklarda buranın bostanlarının nasıl anlatıldığının bilinmesi gereklidir.

Galata

(And; 16. Yüzyılda İstanbul'dan... s.34)

Pera denilen bölge uzun zaman yalnızca bağlardan ve meyve bahçelerinden ibaret imiş. Bu sebeple tarihî metinlerde ve seyahatnamelerde “Pera Bağları” diye bir adlandırma ile karşılaşılır. Fakat Mantran'ın ifadesine göre zaman içinde bu bağlar, Peralılar ve orada yerleşen Hristiyanlar tarafından sökülerek evler ve bahçelerle doldurulmuştur.²¹ Yabancı seyyahların “Pera Bağları” yakıştırmaları Galata'nın meşhur bahçelerinin varlığını kanıtlamaktadır.²² 16. yüzyılda İstanbul'a başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden tüccarlar geliyordu. Bunlar için Galata'da yeni yeni mahalleler kuruldu. O devirde, Beyoğlu'nda birkaç mezarlık ile bağlar ve tarlalar vardı.²³ Zaten Beyoğlu'ndaki “Tarlabaşı” isminden de anlaşılacağı üzere oraları on altıncı asra kadar tarla imiş.²⁴ Pera'nın yüksek kesimlerinde bağlar, yabancı Hristiyanların oturduğu güzel bahçeli malikâneler bulunuyormuş.²⁵

Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, eski İstanbul'u anlatırken bir zamanlar gerek İstanbul sur içinde ve dışında, gerekse Üsküdar, Eyüp, Kasımpaşa ve Boğa-

²¹ Robert Mantran, a.g.e., s. 74.

²² Robert Mantran, a.g.e., s. 71.

²³ Ahmet Refik Altınay, *Eski İstanbul*, s. 23.

²⁴ Celâl Esad Arseven, a.g.e., s. 71.

²⁵ Metin And, a.g.e., s. 66.

ziçi civarında ve mahalle aralarında bile bostanların bulunduğunu haber verir.²⁶ Yazarın, Kâğıthane, Hasköy, Aynalıkavak gibi yerlerin doğal güzelliklerini anlamı, Galata ve havalisinin bağ ve bahçeleri hakkında geniş bilgi sunmaktadır (s. 118 vd.).

Kâğıthane mesiresi

(*Zenanname* İÜ T5502'den naklen Atasoy; *Hasbahçeler*'den... s.125)

Galata'ya ayırdığı sayfalarda Metin And, Galata sınırları içinde bulunan Fındıklı'daki "Karabali" bahçesinden söz etmektedir. Bahçıvanları devşirme olan bu bahçeye Sultan 2. Selim, yakın misafirleriyle yemek içmek istediğinde gelirmiş.²⁷ Bu bahçe, "çehar-bağ" denilen ve birbirini kesen iki eksenle bahçe alanının dört bölüme ayrıldığı İran bahçeleri etkisinde olan tek Osmanlı bahçesi olarak bilinmektedir.²⁸ Tıpkı bu bahçe gibi Dolmabahçe de eskiden servili bir bahçe imiş. Sultan 2. Osman'ın emriyle deniz, liman gibi bir boğazken doldurulmuş ve bu bahçe meydana gelmiş. İhtifalci Mehmet Ziya Bey, Dolmabahçe'yi anlatırken Sultan Osman'ın burada cirit oynadığını da ekler.²⁹

Karabali Bahçesi

(Salomon Schweigger'den naklen Atasoy; *Hasbahçeler*'den... s.119)

²⁶ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, (haz. A. Ş. Çoruk), İstanbul 2001, s. 266.

²⁷ Metin And, a.g.e., s. 113.

²⁸ Nurhan Atasoy, *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*, İstanbul 2005, s. 119. Burada Karabali Bahçesi'nin bir gravürü de bulunmaktadır.

²⁹ İhtifalci Mehmed Ziya Bey, a.g.e., s. 234.

17. yüzyılın ikinci yarısında Galata'yı gezen Mantran, Galata Sarayı'ndan sonra kırların başladığını ve tepelere doğru meyve bahçelerinin bulunduğunu yazmaktadır. Hatta bu bahçelerin Beşiktaş'takilerle birleşerek Boğaz'a egemen olan yükselteleri bir taç gibi çevrelediğini söyler.³⁰ 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'u ve Galata'yı ziyaretini kaleme alan Amicis, bir gün Galata ve havali-sinde arkadaşıyla yaptığı yürüyüşü anlatır. Bir gayrimüslim semti sayılan Galata'yı gezerken kısa bir yolun sonunda kendilerini birden Türkiye'nin ortasında, camii ve tekkesi bol, bağlık bahçelik büyük bir Müslüman mahallesi olan Kasımpaşa'da bulduklarını söyler.³¹ Bütün bu ifadeler, Galata'nın, Osmanlı'nın son zamanlarında bile tabii dokusunu büyük ölçüde koruduğunu gösterir niteliktedir.

İşte böylesine yeşillik ve bağ bahçelik olan Galata, çeşitli şairlerden ve onların değişik yönlerinden bahsedilirken tezkire yazarlarının kaleminde de yer bulmuş ve yazarlar bu ünlü bahçelere ve geniş bağlara kısa da olsa değinmeden geçememişler:

Âşık Çelebi, tezkiresinin “Hatemî” maddesinde Müeyyetzade Abdurrahman Çelebi'den bahsedip onun inşadaki ustalığını anlatırken Galata'daki bahçesinden söz etmektedir. Bu bahçede dostlarıyla otururken bir mektup yazmak gerekmiş, o da hemen oracıkta yazıvermiş. Bakmışlar ki mektup on altı satır ve her satırı “sin” ile başlayıp “nûn” ile bitiyor.³²

Aynı eserin “Celâlî” maddesinde yazar, Celâlî ile olan arkadaşlığını ve geçirdiği vakitleri anlatırken “Seyr-i gülîstânda ve deyr-i mugânda Eyyûb ve Kâgıd-hâne çemenlerinde Galata ve Hasköy encümenlerinde, Zâtî dükkânında ve Atmeydâni'nda bahâr sohbetlerinde ve hazân cem'iyetlerinde gâh mahbûblar mecmaı olan hammâmlar seyrinde ve gâh Dâvûd Paşa iskelesinde suya oynayan sîm-endâmlar seyrinde gâh hânkâhlarda vefâ semaında ve gâh harâbâtlarda deblek semâında hem-dem idük”³³ ifadelerine yer verir. Böylece Galata ve civarının bahçe ve mesirelerini anar.

Tabiat ve mekân tasvirlerinin bolca yer aldığı *Meşâirü 'ş-şuara*'nın “Yetîm” maddesinde Sütlüce'de bulunan Caferâbâd adlı bir mesireden bahsedilir.³⁴ Yûsuf-ı Sîneçâk'ın mezarı da oradaymış.³⁵ Ünlü gazel şairi Hayali Beğ'in de Sütlüce'de bir bahçesi varmış.³⁶ Şairlerin bahçeleri denilince Deli Birader Gazali'nin Beşiktaş'taki bahçesini anmak gerekir. Bilindiği gibi 16. yüzyılın ilk yarısında

³⁰ Robert Mantran, a.g.e., s. 76.

³¹ Edmondo De Amicis, a.g.e., s. 70.

³² Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1498.

³³ Âşık Çelebi, a.g.e., C. I, s. 469.

³⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 657.

³⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 686.

³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1549.

Gazali, Veziriazam İbrahim Paşa'nın izin ve yardımlarıyla Beşiktaş'ta bir hamam ve bahçe yaptırmıştı. Âşık Çelebi'nin de söz konusu ettiği³⁷ Gazali'nin bahçesi, Galata havalisinin bahçeleri arasında hatırlanacak bir yerdir.

18. yüzyıl tezkirecilerinden Ramiz'in *Âdâb-ı Zurfâ*'sında "Sacidî"den bahsedilirken Yeniköylü olduğu söylenir. Galata'ya bağlı köylerden olan İstinye'nin suları, bahçeleri, bülbülleri övgüyle dile getirildikten sonra Yeniköy'ün, gönül açıcı bir yer olduğu belirtilir: "Piş-gâh-ı İslâmbol cevânibi makbûlde vâki' mahrûse-i Galataya muzâfe ve lûle-i iştihârî âlem-gîr ve sîr-âhengi andelibân-ı safâ-karîr olan İstinyeye tâbi' Yeniköy nâm mahall-i dil-güşâda..."³⁸ Tıpkı Ramiz gibi Salim de "Sacidî" maddesinde Yeniköy'den ve İstinye'den övgüyle söz eder ve buralarını, Galata'ya bağlı yerler olarak belirtir: "Galata kazâsı muzâfâtından makarr-ı belâbil olan İstinye kurbünde Yeniköy nâm karyeden..."³⁹

Karaağaç mesiresi

(Melling'den naklen Atasoy; *Hasbahçeler*'den... s.126)

Galata çevresinin ve tepelerinin geniş kırlarına, bağlarına ve yemyeşil mesire alanlarına karşılık asıl yerleşim yeri konumundaki sur içi Galata'sında yer yer bahçeler olsa da bağlardan ve geniş bahçe alanlarından söz edilemeyeceğini bazı kaynaklardan öğreniyoruz. Mesela Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi'ni tüm menzilleri ile yazıp çizen Matrakçı Nasuh, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn* isimli eserinde Galata'yı da resmetmiştir. Bu çizim üzerine değerlendirmelerde bulunan Nurhan Atasoy, Galata'nın sur içine hiçbir ağaç ya da çiçek tasvirini çizilmediğini, buna karşılık sur dışının bu açıdan çok zengin olduğunu yazmaktadır. Tasvirde "servilerin ve aralarında fıstık çamları da bulunan çeşitli çam ağaçlarının yanı sıra meyve ağaçları da vardır; bunların bir kısmı çiçekleriyle, bir kısmı ise üzerindeki meyveleriyle tasvir edilmiştir. Bu alandaki bitki örtüsünün zenginliği çok çeşitli çiçeklerle de belirtilmiştir."⁴⁰

³⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1640-45.

³⁸ Ramiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, (*İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük*), (haz. S. Erdem), Ankara 1994, s. 45-46.

³⁹ Salim, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, (haz. A. İnce), Ankara 2005. s. 379.

⁴⁰ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 59.

İstanbul'un asıl sur dışı bölgesi ve Haliç civarında bulunan mahallelerle kıyas edildiğinde Galata'nın sur içinin büyük bahçe ve mesirelerden yoksun olduğunu, 17. yüzyıl tarihçilerinden Mantran da belirtmektedir. Mantran, surların içine sıkışmış olan semtin doğru dürüst bahçe ve meyveligi bulunmadığını söylemektedir.⁴¹

16. yüzyıl şairlerinden Prizrenli Şem'î, aşağıdaki beytinde Galata'yı cennet bahçesine benzeterек över:

Acâyib hâleti vardır gelen gitmez Sitanbuldan
Sanasın bâg-ı cennettür giren çıkmaz Kalatadan (g.123/7)

Tersane üstünden Okmeydanı'na doğru uzanan yeşillikler
(And; 16. Yüzyılda İstanbul'dan... s.64-65)

c. Galata'nın Meyhaneleri, İşret Âlemleri ve Galata'da Ayak Seyri

Şuara tezkirelerine ve Klasik Türk edebiyatının diğer metinlerine bakıldığında Galata'nın meyhaneleri ile işret ve eğlence âlemlerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Tezkire yazarlarının çoğu anlattıkları şairin Galatalı olması veya Galata meyhanelerinin müdavimi bulunması gibi sebeplerle semtin bu özelliğine dikkat çekerler.

Ünlü seyyahımız Evliya Çelebi Galata'yı meyhane ile eş tutar.⁴² Galata'nın Haliç kıyıları ile Ortahisar civarında iki yüz kadar meyhane bulunduğunu, her birini beş yüzden fazla ayyaşın doldurduğunu, hanende ve sazandelerle yenip içildiğini, bunlar için Balıkpazarı'nda envai çeşit balıkların satıldığını, en kaliteli meyvelerin, meze ve içki çeşitlerinin buralarda hazırlanıp tüketildiğini ve kuş sütü dâhil her şeyin Galata'da bulunduğunu yazar: "Ammâ leb-i deryâda ve Ortahisâr'da iki yüz aded kat-ender-kat harâbâti cânlar için meykedeler var kim her birinde beşer altışar yüz fâsık ayş [ü] işret idüp hânende ve sâzendegân ile bir hây-hûdur kim diller ile ta'bir olunmaz. Bu tâ'ifenin me'külâtıyçün Balıkbâzârı çârşûsunda niçe yüz elvân mâhîler var kim ta'bir olunmaz. Ve âlü'l-âl meyvenin a'lâsı ve sâ'ir me'külât [ü] meşrûbâtın güzidesi bunda bulunur. Âdem cânı ve rûh

⁴¹ Robert Mantran, a.g.e., s. 71.

⁴² Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, a.g.e., s. 350.

gıdâsı ve kuş südü dahi bu Galata'da bulunur.”⁴³

Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey'in yazdıklarına bakılırsa eskiden meyhanelere şerbethane denirmiş. İstanbul'un eski meyhanelerinin genellikle nerelerde bulunduğu da söylendiği bölümde Galata ve mülhakatının geniş bir yer tuttuğu görülmektedir: “Eskiden meyhanelere şerbethane itlak olunurdu (...) Bu şerbethaneler Balıkpazarı, Zindankapısı, Asmaaltı, Ketenciler, Mahmutpaşa, Tavukpazarı, İskender Boğazı, Gedikpaşa, Kumkapı, Yenikapı, Langa, Samatya, Yedikule, Karagümrük, Topkapı, Tekfur Sarayı, Balat, Fener, Cibali, Kapanı dakik, Keresteciler, Galata, Beyoğlu, Hasköy ve Kadıköy'de bulunurdu.”⁴⁴ Bu meyhanelere ve tabi Galata iskelelerine gemilerle şarap küpleri gelir, sonra bunlar iskelelerden meyhanelerin mahzenlerine taşınırdı. Açıkta ve insan gücü ile taşınan şarap, özellikle Müslüman ahali için zaman zaman rahatsız edici boyutlara ulaşabiliyordu. Tarihçi Ahmet Refik, bu rahatsızlıkla ilgili ferman dahi çıkarıldığını söyler: “... Bazı karyelerden Galata iskelelerine hamr gemileri geldikde kefere taifesi hamrlarını mahzenlerine fiçı ile alıp gitmeyip tulumlarıyla taşıyıp şehir içinde gezip müselmanların libasına dokuna dokuna alıp götürdüklerinden...’ Galata hamallar kethüdası Şeyh Abdülkerim Efendi’ye 1572 tarihinde bir ferman gönderilmiştir.”⁴⁵ Keza Galata'nın kenar bölgelerinde bulunan Müslüman mahallelerinde şarap satıldığı ve meyhane açıldığı ihbar edilince padişah bu meyhanelerin kaldırılmasını emretmiştir.⁴⁶

16. yüzyıl yazarlarından Âşık Çelebi, tezkiresinin “Nihalî” maddesinde şairi anlatırken onun Galata kadılığından bahseder ve bu sebeple kendisine “Galata Caferi” dendiğini söyler. Kadı olduktan sonra dostlarının ısrarı üzerine şarap içmeyi bırakan Nihalî, içmese de Galata meyhanelerine özlemine sık sık dile getirirmiş. Dostları “Ekâbir-i hâkim-i şer‘ oldun husûsan pâ-y-taht-ı saltanat civârında min-ba‘d içmek münasip degüldür” diyerek şaraptan vazgeçirdikten sonra o zamanın tanınmış simalarından Mihaloğlu'na uçta bir sancak verilir uç işletmesi yasak edildiğinde Cafer Çelebi, “Mihaloğlu'na ucda sancak virüp uc işletme diyü yasak itmek bana Galata'yı virüp şarâb içme dimege benzer” diye lâtife yollu tepki göstermiştir.⁴⁷

“İlmî-i Sâni” maddesinde şairin esrarkeş ve ayyaş olduğunu, Galata meyhanelerini anarak bildirmektedir: “Humâr deminde iştihâ virsün diyü bir iki üç avuç esrâr yiyüp kör bengî olup kendüden geçerdî. Hatta Galatanun mu‘tekif-i hâne-i hammârı oldu, varını kadehe koyup cür‘a gibi dökölüp şükûfe gibi saçıl-

⁴³ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, a.g.e., s. 210.

⁴⁴ Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, s. 178.

⁴⁵ Ahmet Refik; *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, 73.

⁴⁶ Ahmet Refik; a.g.e., 76-77.

⁴⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 906-7.

makdan sâger gibi eli boş olup âhir kadeh cerrârı oldu.”⁴⁸ 16. yüzyılın genç yaşta öldürülen şairi Figanî, zamanının çoğunu Na‘tî ve Nûhî ile geçirir, Galata’ya işret etmeye giderlermiş.⁴⁹

Osmanlı’da Bir Meyhane

Bilindiği gibi 16. yüzyıl şairi Rahikî attardı ve Mahmutpaşa civarında bir dükkânı vardı. Âşık Çelebi, bu dükkânı anlatırken Galata yolu üzerinde bulunduğu ve Galata işretlerine giden kimselerin uğrak yeri olduğundan bahseder: “Ol zemân Galatada sûk-ı füsûk-ı pür-şevkûn revâcî ve duhter-i rez ile dil-i şûrîde-gânun izdivâcî zemânı idi. Dükkânı Galataya seyre giden erbâb-ı irfânun derneği idi ve uşşâkıma cilve vü arz-ı cemâl idecek şûhların cây-ı derneği idi.”⁵⁰

Gelibolulu Âlî de şair biyografilerini verirken olay ve mekân tasvirleri yapan yazarlarımızdandır. “Hayalî Beğ” maddesinde, Galata’nın işret âlemlerine atıfta bulunduğu bir anekdotunda Hayalî ile Şem‘î’nin iyi arkadaş olduklarından

⁴⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 1097-98.

⁴⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1203.

⁵⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1352.

ve Pereme Boğazı da denilen Haliç sahilinden birlikte kayığa binip Galata'ya geçerek meyhaneye daldıklarından söz etmektedir: "...Hatta Monla Şem'î'yi ziyâfet için Galata cânibine azîmet itdükde ki Pereme Boğazına gelmişler. Hayalînün ilkâsı ile birer pereme kadem-ârâ olmuşlar. Ba'de'l-ubûr buluşup mahall-i neşât u sürûr olan meclis-i harâbâta vüsûl bulmuşlar."⁵¹ "Riyazî" maddesinde ise yazar, Riyazî'nin dostlarıyla Galata'ya geçerken kayığa binmekten korktuğu için vazgeçtiğini anlatır. Galata'ya gitmek isteyişin sebebi meyhaneleridir: "Ve bir gün yârânı ile ıyş u nûş kaskına Galataya giderken sâir hullânı tîzce cenâb-ı pîr-i mugâna varsak kesb-i safâ itsek diyü isti'câl iderken hemân ki Pereme Boğazına gelinmiş. Yârân-ı bâ-safâ kemâl-i tezâhumla keştîye girmiş. Riyâzî mücerred îhâmını işâ'at için ben deniz geçmezüm diyüp ol gün ıyş ü işretten ferâgati evlâ görmüş."⁵²

Meyhanelerin hemen hemen hepsini Rumlar ve Yahudiler işletirdi. Ermeni meyhaneciler de yok değildi. İstanbul'un ne kadar serseri ve ayak takımı varsa buralarda toplanırdı. Bu sebeple bazen halkın rahatsız olacağı olaylar meydana gelirdi. Çünkü meyhaneden çıkan ayyaşların taşkınlıklarına sıkça rastlanırdı. Güvenliği tehdit eden bu gibi olaylar için de hükümet tarafından Galata kadısının uyarıldığı çok olmuştur.

İşte özellikle 16. yüzyıldan itibaren önce kahvehaneler şeklinde başlayıp sonra meyhane olarak açılan bu işret ve eğlence mekânları Galata'da çok daha önceleri bulunuyordu. Osmanlı döneminde Galata meyhaneleri farklı standartlarda olup bazıları ekâbirden kimselerin de uğrak yeri idi. Hele dönemlerinin aydın kimseleri olan şairler, kahvehane ve meyhane gibi mekânları boş bırakmazlardı. Bazı şairlerin Galata meyhanelerinden çıkmadıkları veya sık sık buralara gidip işret âlemlerine daldıkları tezkirelerde anlatılmaktadır. Kaynakların ifadesine göre Galata, içkiye tövbe etmenin mümkün olamayacağı bir yerdir. Bir 17. yüzyıl şairi olan Kâşif'in aşağıdaki kitasında bu mana dile getirilmektedir:

Kim ki İstanbul içre tevbe edip
Derse bir dahi içmezem sahbâ
İ'timâd eylemen sözüne anın
Galata ihtimâli var zîrâ

18. yüzyıl tezkirecilerinden olup özellikle Lâle Devri şairleri için çok önemli bir kaynak eser olan tezkiresinde Safayî, Gafurî mahlaslı olup Mahmut isimli Gelibolulu bir 17. yüzyıl şairinin biyografisini verdikten sonra onun "Galata" redifli bir de gazelini kaydetmiştir. Gazelde baştan sona Galata'nın meyha-

⁵¹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, (haz. M. İsen: *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*), Ankara 1994. s. 213.

⁵² Gelibolulu Mustafa Âlî, a.g.e., s. 222.

neleri, işretleri, meclisleri, şarapları, meyhanecileri, meyhanelerinin fitne yuvası, ama aynı zamanda gönül açıcı ve neşe verici yerler olduğu üzerinde durulmaktadır:

Kûşe-i hankâha pîr-i mugândır Galata
 Rind-i mey-hâre gûyâ ki cândır Galata
 Bâde-i köhne gibi hoş-rübâ mugbeçesi
 Hâsılı fitne vü âşûb-cihândır Galata
 Halce-i duhter-i rez ma‘reke-i sûr-ı sūrûr
 Ya‘ni kim tekye-i peymâne-keşândır Galata
 Ey Gafûrî mey-i nâbını görenler didiler
 La‘l-i yâkûta aceb ma‘den-i kândır Galata⁵³

Yine Safâyî, 18. yüzyılın başlarında yaşamış olan Lutfullah adında ve “Lutfî” mahlasını kullanan şairi anlatırken onun Galata meyhanelerine ne kadar düşkün olduğunu da kaydeder. Hatta şair, hep yaptığı gibi meyhanelerden birinde demlenip çıkmış ve Kasımpaşa’ya doğru giderken birkaç sarhoşun saldırısına uğramış. Meyhaneye ve içki âlemlerine olan düşkünlüğu böylece onun sonu olmuş. Safâyî’nin bu anekdotu, o devirde Galata meyhanelerinin ayak takımı kimselerin uğrak yeri olduğu ve zaman zaman halk için tehlikeli kişileri barındırdığı bilgisini teyit etmektedir: “Mezbûr Kasımpaşa’da sâkin olmakla bir gün Galatada Beyoglu meykedelerinde çokça eglenip kandiller yanınca elden ayagı bırakmayıp aħşamdan sonraya kalıp tek ü tenhâ mestâne Kasımpaşaya giderken yolu Kanlıkuzlar nâm mahalle ugrayıp kazâ-yı nâgehânî bir iki sarhoş önüne çıkıp mezbûru bıçak ile urmagla sahbâ-keş-i câm-ı memât olup...”⁵⁴

18. yüzyılın ve Lâle Devri’nin bir diğer önemli tezkire yazarı Mirzazade Salim Efendi, “Fasîh” maddesinde Galata meyhanelerine atıfta bulunur: “Pişgâh-ı Kostantiniyye’de olan deryâçe-i ra‘nâyı güzâr ve Galata nâm mahalde güşâde-i bâb-ı gürûh-ı ahbâb olan meykedelerden birine şitâb...”⁵⁵

⁵³ Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü’l-Âsâr min Fevâ’idi’l-Eş’âr) (İnceleme-Metin-İndeks)*, (haz. P. Çapan), Ankara 2005, s. 435.

⁵⁴ Mustafa Safâyî Efendi, a.g.e., s. 531.

⁵⁵ Sâlim, a.g.e., s. 554.

Osmanlı'da Bir Meyhane

19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'a gelen Edmondo de Amicis, Galata ve civarını gezerken Tatavla'da uğradığı bir meyhaneyi şöyle anlatmaktadır: “Tiyatro kurulabilecek kadar büyük, ancak sokak kapısından ışık alan ve parmaklıkları yüksek ahşap bir kerevetle çevrilmiş çok geniş bir salon. Kocaman ocakta balık, kebab vb. pişirilir. Ayaklı kadehlerle beyaz ve kırmızı şarap dağıtılır.”⁵⁶ Evliya Çelebi de dönemindeki bazı meyhanelerin isimlerini Taş Nerdübân, Kefeli, Manyalı, Mihaliki, Kaşkaval, Sünbüllü, Kostanti, Saranda ve bazı şarap isimlerini Ankona, Sarakuza, Mudanya, Erdemid, Bozcaada⁵⁷ diye sıraladıktan sonra meyhaneciler hakkında şunları söylemektedir: “...meyhâneciyân mezmûm-ı halk-ı cihân bir alay mel'ûnlardır kim Galata meyhâneleri içre bu kadar hânende ve sâzende ve mutribân ve kaşmerân meyhânelerine cem' olup şeb [ü] rûz zevk [u] safâ ile sürûr ederler.”⁵⁸ Görüldüğü gibi yazar, meyhanecileri Allah'ın lanetine müstehak, halkın da sevmediği insanlar olarak anlatmaktadır.

19. yüzyıla gelindiğinde eski zamanların helva sohbetleri veya özel mekânlardaki işret meclislerinin yerini büyük ölçüde meyhaneler almıştır. Batılı tarzda giyinmenin, süslenmenin, yeme içmenin, hâsılı Batılı gibi yaşamının yaygınlaşmaya başlamasıyla Batılı tarzda eğlenmek de insanların yavaş yavaş arzu duyduğu bir hâl aldı. Ali Rıza Bey, bu değişimi şöyle anlatır: “Yerli ve ecnebi karırlarla dolu kârhaneler günden güne tekessür etti. Hele karnaval zamanları Galata ve Beyoğlu taraflarına akan bir avareler deresi hâsıl oldu (...) Zengin gençler ser-

⁵⁶ Edmondo De Amicis, a.g.e., s. 68.

⁵⁷ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, a.g.e., s. 210.

⁵⁸ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, a.g.e., s. 350.

vetlerini, ayakçı takımı maaşlarını, esnaf ve işçi güruhu kazançlarını hep Galata ve Beyoğlu âlemlerine hasrettiler.”⁵⁹

Bu devir tezkirelerimizden biri *Kâfile-i Şuara*’dır. *Künhü’l-ahbâr*’dan naklettiği anlaşılan Haverî ile ilgili yazdıklarında şairin içkiye düşkünlüğü, fakat kadı olduktan sonra bıraktığına dair bilgiler arasında Galata meyhanelerinden de söz edilir ve şairin hayıflanmalarına yer verilir: “Gençliğinde ziyâde bâde-nûş olmağla ba‘de zemân Eyûb ve Galata kâdîsi olduğundan zemân-ı ayyâşîde devâm ettiği meykedelerin ba‘zısına ahyânen gidip pîr-i sahbâ-fürûşun hâtırını istifsâr ederek ‘zemân-ı iflâsımızdaki hırsımız şimdi olsaydı doyunca şarâb içer ve sübaşısı korkusu çekmeyip Galata meykedelerinde kendimizden geçerdik’ der imiş.”⁶⁰

Son devrin büyük âlim ve biyografı, ayaklı kütüphanelerden İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adını verdiği tezkiresinin “Remzî” ve “Safvet” maddelerinde bu iki şairin Galata meyhanelerinin müdavimlerinden olduğunu söyleyerek onların ve Galata’nın son dönemdeki işret hayatı hakkında çok kısa da olsa bilgi vermektedir.⁶¹

Geçtiğimiz yüzyılın başlarından itibaren meyhaneler bir bir kapanmaya başlar. Şüphesiz bunda, ülkenin yaşadığı buhranın, ardı arkası gelmeyen yenilgilerin ve işgallerin büyük payı vardır. Şuara tezkirelerinde ve edebî metinlerimizde anlatılan meyhanelerin sayısı ve müdavimleri azalır. Son dönemin büyük halkiyatçısı, kültür tarihçisi ve tarihçi Reşat Ekrem Koçu ile yapılan bir mülakatta üstat, eski meyhane hayatını kısaca anlattıktan sonra kendi dönemindeki durumu, ünlü Lavirendes Meyhanesi üzerinden şöyle dile getirir: “Bugün İstanbul’da böyle tek meyhane yok. Oysa ki İstanbul, meyhaneleriyle meşhurdu. Koltuk meyhaneleri, ruhsatsız meyhaneler. Devletten ruhsat alarak açılmış meyhanelere ‘Gedikli meyhane’ diyoruz; sonraları ‘Selatin meyhaneleri’ demişler. Bunlar bir insanı günlerce, aylarca, hatta senelerce uğraştıracak konulardır. Ben bir tek meyhanenin tarihçesini tespit etmek için, Galata’da, belki bir seneden fazla çalıştım. Meşhur ‘Lavirendes Meyhanesi’, Cenevizliler zamanından kalma bir meyhane. Sonraları gemici meyhanesi olarak devam etmiş, ama en son İstanbul’un imar projeleri arasında, oraya bir nahiye binası yapıldı ve Lavirendes, o tarihî meyhane maalesef yok oldu gitti.”⁶² Tıpkı bunun gibi Efe Meyhanesi’nin Galata’nın ünlü meyhanelerinden biri olduğunu *Meşâirü’ş-şuara*’nın “Haverî” maddesinden anlıyoruz.⁶³

⁵⁹ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, s. 191.

⁶⁰ Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu’arâ*, (haz. F. S. Kutlar Oğuz-M. Çakır-H. Koncu), İstanbul 2012, s. 275.

⁶¹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî’ş-şuarâ)*, 4 cilt, (haz. M. Cunbur-M. K. Özgül-H. Özcan -İ. Baştuğ), Ankara 1999, s. 1868 ve 2040.

⁶² Sadi Yaver Ataman, *Türk İstanbul*, (haz. S. Şenel), İstanbul 1997, s. 451.

⁶³ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1507.

Eski Galata meyhanelerine bir örnek olması bakımından Küplü Meyhanesi hakkındaki kısa bilgiyi paylaşmak yerinde olur kanaatindeyiz. Son derece salaş ama bir o kadar da ünlü olan bu meyhane Galata'nın en izbe bir yerinde olup adeta bir batakhaneyi andırmaktaymış. Dışarıdan bakıldığında içerisi görülmez, dükkân kapalı sanılmış. Meyhanenin müdavimleri gündüzden rastladıkları tanıdık bazı kimselere “Mevlânâ, bizi unutma, dem parası nûş et” gibi anlamsız sözler söyler ve akşamki içki meclisi için para isterlermiş. Bu durum, buhranlı yılların artması ve gençlerin askere alınmaya başlanmasına kadar böylece devam etmiş.⁶⁴

Galata meyhaneleri ve buralardaki yaşam, roman türünün edebiyatımıza girmesiyle birlikte yazılı metinlerde yeniden bir mekân unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Bu konuda yapılmış bir akademik çalışmada Beyoğlu'nun geçmişi, nasıl bir sefalet, rezalet, fuhuş ve işret merkezi olduğu anlatılır. Yazar, kitabının giriş bölümünde, Cumhuriyet döneminde (1924-1980) yazılan yüzlerce romanda Beyoğlu'nun ne şekilde ele alındığını değerlendirmiştir.⁶⁵

Galata'nın müdavimlerinden olan Helakî, buranın meyhaneleri hakkında fikir verebilecek beyitler yazmış bir şairdir:

Müeyesser ola mı sâkî baña bu dâr-ı dünyâda
İçüp mest-i harâb olup yatup kalmak Kalatada

.....

Muhassal yeg gelür baña cihânuñ şahı olmakdan
Gedâ-yı cür'a-hâr olup yatup kalmak Kalatada (g.126/1,4)

Bakî'nin, Kanuni Sultan Süleyman'ın 969/1561-62 yılında bir fermanıyla içkinin bir ara yasaklanması ve şarap gemilerinin Haliç'te yaktırılması üzerine söylediği şu beyti çok ünlüdür:

Reh-i mey-hâneyi kat' itdi tîg-i kahrı sultânun
Su gibi arasın kesdi Stanbul u Kalatanun (g.279/1)

Bakî'nin arkadaşı Nev'î de boğaz ve Galata Boğazı (Haliç) arasında tevriye yapmakta ve aynı olaya telmihte bulunmaktadır:

Geçürmezler bogazdan katraca âb-ı Mesihâyı
Yasağı âdem öldürmez mi hey sûfî Kalâtânun (g.257/2)

Galata'nın meyhaneleri ve işret âlemleri ile ilgili bu bahiste söylenmesi gereken bir husus da “ayak seyri”dir. Zira Galata, bir eğlence ve içki muhiti olarak bilinir ve “ayak seyri”nin has mekânı özelliğinden dolayı şairlerin ilgi alanı-

⁶⁴ Balıkxane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, s. 47-48.

⁶⁵ Ali Şükrü Çoruk; *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu*, İstanbul 1995, s. 21-45.

na girer.⁶⁶ Bilindiği gibi “ayak” kelimesi Türkçedeki yaygın anlamının dışında, özellikle eski metinlerimizde “kadeh” anlamına gelmektedir. “Seyr ve seyran” ise “seyretme, gezip dolaşma, akıp gitme” anlamındadır. Yani “ayak seyri”, kadeh dolaştırma, içki içip işret etme manasınadır. Dolayısıyla “ayak”ın hem gezip dolaşmakla, hem de elden ele kadeh gezdirerek içki içmekle olan ilişkisi, şair ve nüktedan kimselerin Galata meyhanelerini anlatmakta çok kıvrak bir zekâ ile bulup kullandıkları bir zarif söyleyiş olmuştur. Mehmed Çavuşoğlu’nun, Galata’da ayak seyri konusunda iki kısa yazısı bulunmaktadır.⁶⁷ 16. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahya Beğ, aşağıdaki beyitlerinde Galata’da ayak seyriden söz etmektedir:

Harâmîler gibi deryâ-yı ummân
Soyup her hûbı anda eyler uryân

Düşer âb üstine her sîm-sîmâ
Semâdan nûr iner deryâyâ gûyâ

Ta’âla’llâh zihî nakkâş-ı kudret
Yazar bu vech ile âb üzre sûret

Binüp keşîfe dahi nice dilber
Kalatada ayak seyrânın eyler

Sadef olur o keştî-i şînâver
İçinde dilrübâlar lülü-yi ter (*İstanbul Şehrengizi*, 115-119)

“Ayak seyri”, “ayak seyranı”, “ayak götür-“ gibi ifadeler şairlerin dillerinden düşürmedikleri sözlerdir. Revanî’ye göre akılı başında olanın Galata’da “ayak götürmesi” gerekir:

Rind iseñ meyli koma câm-ı musaffâdan yana
Ârif isen götür ayagi Galatadan yana (g.7/1)

Yahya Beğ ise zahidi uyararak Galata’da güzellerle işret etmesini öğütler:

Şarâbı terk idüp sôfi başunu virme gavgaya
Güzellerle ayak seyrânın eyle gel Kalataya (g.421/1)

d. Galata’nın Güzelleri ve Dilber Seyri

Öteden beri gayrimüslim halkın yerleşim yeri olan Galata, Müslüman ve Türk İstanbul’unun mukabilinde bir semt olmuştur. Bölgenin tıpkı bağ ve bahçeleri, meyhaneleri gibi güzelleri de meşhurdur. Bu sebeple şairler, gizlice veya açıktan Galata’ya gitmeyi ve Hristiyan güzellerini görmeyi çok severler. Müslü-

⁶⁶ İskender Pala, “İstanbul: Dizelerin ve Cümlelerin Müstesna Şehri”, *Şehir ve Kültür İstanbul*, (Editör: A. E. Bilgili), Profil Yayınları, İstanbul 2012, s. 194.

⁶⁷ Bk. Mehmed Çavuşoğlu, *Dîvanlar Arasında*, Ankara 1998, s. 49-54 ve 55-62.

man ahalinin, Galata'ya karşı takındıkları mesafeli tavır, bu sebeplerden ileri gelmektedir. Üstelik burası, İstanbul halkının gözünde bir kâfir memleketi gibidir. Daha 16. yüzyılda Enverî'nin, çağdaşı ve sonra gelecek pek çok şair gibi Galata'yı "Frenistan" olarak nitelendirmesi, bu bakış açısını özetlemektedir:

Kalata seyrin itmiş ol sanem seyrândan geldi
Büt-i sîmîn-bedenlerle Frenistândan geldi (g.277/1)

16. yüzyılın ünlü tezkire yazarları Lâtîf ile Gelibolulu Âlî, eserlerinin "Şem'î" maddesinde şairle ilgili bilgiler verirler. Buna göre Vefa Camii'nde sufiler halka olup Vefa semaı ettiklerinde Şem'î de bu halkaya katılır; bahar vakti, gül zamanı gelip dostlar meyhaneye açıldıklarında bir yolunu bulup sufileri atlatarak meyhaneye gidermiş. *Künhü'l-Ahbâr*'da yer alan bir anekdot, onun rind ve kâhler meşrepli bir şair olduğunu göstermesinin yanı sıra Galata'nın güzellerinin görülmeye değer olduğunu da bildirmektedir. Buna göre bir gün Şem'î ve Mesîhî anlaşarak Galata seyrine gitmişler. Güzelleri seyretmek maksadıyla bir kiliseye girmişler. Şairlerin zariflerinden biri onları görünce şu meşhur kıtayı söylemiş:

Galatada Mesîhî deyre gitmiş
Meger Şem'î anunla bile varmış
İşidenler galat idüp dediler
Mesîhî kiliseye mum iletmiş⁶⁸

Âşık Çelebi'nin, Gelibolulu Âlî'nin ve Hasan Çelebi'nin Mahremî hakkındaki anekdotu, o devirde ulemeden olanların dahi İstanbul'dan Galata'ya geçip dilber seyrine daldıklarını göstermektedir. Anlaşılan bu olay, zamanında bir hayli şayi olmuş ve herkesin dilinde anlatılmıştır.⁶⁹ Mahremî, Galata'nın üst yanında Tatavla adındaki karyedendir. Biraz ilim tahsil edip Farsça öğrenmiş ve şiir yazmaya başlamıştır. Yirmi yıl kadar Galata'da naiplik görevinde bulunmuştur. O tarihlerde Hristiyanların kızıl yumurta yortusunda Sahn müderrislerinden Pîrî Paşazade Muhammet Çelebi ile Aşçızade Hasan Çelebi Galata'da bir kiliseye girmişler. Bunu gören şair, şu meşhur beyti söylemiştir:

Galataya sanem seyrine gelmiş
Sitanbuldan bir iki dîn ulusu

Bunu duyan Paşazade, kadiya haber göndererek Mahremî'yi azlettirmiştir. Yaptığına pişman olan şair, müderrislerin huzuruna varıp özür dilemiş ve affedilerek eski görevi iade edilmiştir.

⁶⁸ Lâtîf, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. R. Canım), Ankara 2000, s. 334, Gelibolulu Âlî, a.g.e., s. 235.

⁶⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 784, Gelibolulu Âlî, a.g.e., s. 271 ve Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-suarâ* 1-2 (haz. İ. Kutluk), C. II, Ankara 1989, s. 856.

Galata'nın gayrimüslim ve zalim güzellerinin çokluğunu Ferruhî bir gazelinde anlatır. Şiirin bir beytinde o kâfir güzelleri puta benzetir:

Hey müselmânlar Sitanbulun büt-i ra'nâsı çok
Kâfir-i bî-dînleri ancak Kalatanun mı var⁷⁰

Melihî'den bahsederken *Meşâirü'ş-şuara* müellifi, Galata'nın kiliselerinin, içlerindeki put gibi güzelleriyle şairlerin ve zevk sahibi kimselerin uğrak yerleri olduğunu söylemektedir: "...nişîmeni harâbât ve mesîresi Galatada deyr ü sümnât idi."⁷¹ Keza Hasan Çelebi, "Merdümü" maddesinde Galata'nın bekârlarıyla da ünlü bir yer olduğunu söyledikten sonra şairi de bunlardan biri olarak gösterir.⁷²

Galata'nın güzelleri, şairlerin de dilindedir. Avnî mahlasıyla yazan Fatih Sultan Mehmet,

Avniyâ kılma gümân kim sana râm ola nigâr
Sen Stanbul şâhısun ol [da] Kalata şâhıdur (g.14/5)

diyerek hem kendi padişahlığını vurgular, hem de Galata'yı içinde cennet gibi hurilerin dolaştığı bir güzellik ülkesi başkenti olarak görür. Böylece sevgiliyi kendinden üstün tutar. Aynı şairin aşağıdaki beyti de içindeki güzellerden dolayı Galata'nın cennetten üstün görüldüğünü göstermektedir:

Bağlamaz firdevse gönlünü Kalatayı gören
Kâfir olur hey müselmânlar o tersâyı gören (g.61/1)

Bu gazel, baştan sonra bir Hristiyan güzelini anlatır. Ayrıca Hayalî, Helakî ve Mostarlı Ziyâî gibi daha pek çok şairin Galata dilberlerini ve Galata'da dilber seyrini anlattıkları beyitleri vardır.

e. Şairlerin Toplanma Yeri: Galata

Galata semti bütün bu üstün özellikleri ve daha fazlasıyla zarif, nüktedan, sanatkâr ve şairlerin toplanma yerlerinden biridir. Bu başlık altında mesire yerleri veya meyhaneler dışında kahvehaneler ve bazı zarif kimselerin evlerini kastediyoruz. Galata kahvehaneleri ile ilgili Reşat Ekrem Koçu'nun anlattıkları çok önemli bilgiler içerir:

"Eskiden Galata'dan geçilmezdi, Yüksek Kaldırım'dan çıkılmazdı, buraları muhataralı yerlerdi. Galata surları ve mezarlıklar dolaşarak çıkılırdı. Buralar işsiz güçsüz, adam soyan, adam öldüren, yol kesen insanların bulunduğu yerler-

⁷⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1176.

⁷¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 828.

⁷² Kınalı-zade Hasan Çelebi, a.g.e., s. 890.

di. Bunlar sabahçı kahvelerinin devamlı sakinleriydi. Kahve dedim de hatırıma geldi. İstanbul folkloru arasında kahvehane hayatı da başlı başına bir konudur. Tulumbacı kahveleri, taa eskiden Yeniçeri kahveleri var, bir âlem o yeniçeri kahveleri. Büyük kahvehanelerden başka yer yer, semt semt küçük mahalle kahveleri, çalgılı kahveler. Sabahçı kahveleri semtlere göre ayrılırdı. Mesela Galata, Tophane gibi yerlerdeki sabahçı kahveleri umumiyetle sefil barınağı. Yatıp kalkacağı yeri olmayan kişiler buralarda geceyi geçirirler, bir peykenin üstünde kıvrılır yatarlar, çoğu esrarkeş. Bir de vapur bekleyen, otellerde yer bulamayan yahut otele verecek parası olmayan kimselerin sabahladığı kahveler...⁷³

Son dönemde Galata civarındaki ünlü kahvehaneler arasında Belle Vue'nin ayrı bir yeri vardır. Bu kahvehane, seçkin ve zarif kimselerin toplandığı yerlerin başında gelir. Öte yandan Çeşme Meydanı'nda, tulumbacı reislerinden Galip Reis tarafından işletilen çalgılı bir kahvehane, Kasımpaşa'da, dere boyunda, Midyeci Süleyman adında birinin işlettiği çalgılı bir kahvehane, özellikle tulumbacıların toplandığı bir mekân olarak tulumbacı reislerinden Ahmet Reis'in işlettiği çalgılı kahvehane ve Yüksek Kaldırım'da, Arap Hüseyin'in kahvehanesi Galata kahvehanelerinin en bilinenlerindedir. Tespihçi Tosun'un Halil adında biri bu sonuncu kahvehaneye gelip darbuka çalar, onu dinlemeye çok uzaklardan meraklılar gelirmiş.⁷⁴ Bu kahvehaneler, sadece çay kahve içilen veya aylak aylak vakit geçirilen mekânlar değildir. Bir dönem bu tür yerler, Osmanlı sosyal hayatının kalbinin attığı mekânlar olmuştur. Kültürel ve sanatsal hayatın aktif olarak yaşandığı, planlandığı, halka mâl edildiği yerler arasında ilim ve sanat erbabının, hâli vakti yerinde şuara ve zürafa zümresinin ev ve konakları da bu meyanda hatırlanması gerek yerlerdir. Tezkireler bu gözle okunduğunda Galatalı kimi şairlerin dikkati çektiği görülür.

Meşâirü 'ş-şuara sahibi, "Nakkaş Haydar"ı anlatırken Tophane civarındaki evinin şairlerin ve zarif kimselerin toplanma yeri olduğunu haber vermektedir.⁷⁵ Kınalızade ise ünlü denizcimiz ve şairimiz "Kâtibî" mahlaslı Seydi Ali Reis'ten söz ederken Galata'daki güzel konağına da değinmiştir. Konağın görkemini "Galata'da revâk-ı felek-nitâki evvân-ı keyvâna berâber..."⁷⁶ cümlesiyle anlatmıştır. Hatta zamanın şairleri birer tarih söylemişler, o da bunları konağının duvarlarına yazdırtmış.

Galata'nın seçkin konakları ile kahvehaneleri dışında kalan sair dükkânları da edebiyat hayatının canlı olduğu yerlerdendir. Osmanlı'nın son yüzyılında Galata'daki Kurşunlu Mahzen civarında bir Musevi vatandaş bir dükkân açarak

⁷³ Sadi Yaver Ataman, a.g.e., s. 459.

⁷⁴ Sadi Yaver Ataman, a.g.e., s. 52-53.

⁷⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 893.

⁷⁶ Kınalı-zade Hasan Çelebi, a.g.e., s. 806-7.

ilk enfiyeyi “burunotu” adıyla satmaya başlamıştır.⁷⁷ Bu tür keyif maddeleri imal edilen veya satılan dükkânlar da bazen şairlerin uğradıkları yerler olmuştur. Böylece Galata’da, çok eskiden beri meyhane, mesire yerlerinin yanı sıra kahvehaneler başta olmak üzere çeşitli esnaf dükkânları ile özel malikânelerde edebiyat ve sanat hayatının canlı bir şekilde sürdürüldüğü bilgisine, hem seyahatname ve hatıra kitabı yazarlarının anlattıklarından hem de bizzat şuara tezkirelerinden hareketle sahip olmaktadır.

f. Galata’da Ehlullah ve Galata Mevlevihanesi

Kültür ve düşünce tarihimizde daha çok gayrimüslim ahalisi ve buna uygun yaşam tarzı ile öne çıkan Galata, Müslüman-Türk medeniyeti içinde elbette dinî ve manevi yönleriyle de vardır. Şuara tezkirelerinde Galata okunurken böyle bir bakış açısının varlığı sezilir. Özellikle eski devirlerde Galata’nın mülhakatından sayılan Sütlüce, Hasköy, İstinye, Yeniköy, Kasımpaşa, Tophane gibi yerler kırları, bağları ve çemenleri çok olan yerler olup bu münasebetle Allah dostlarının ve dervişlerin tefekkür ve teferrüc mahallerinden idiler. Bilhassa Sütlüce kırları, o devirlerde sakin ve ücra köşeler olduğundan Sa‘dî Dergâhı, Hasanâbâd ve Caferâbâd Tekkeleri burada bulunmaktaydı. Mesela “Yetîm” mahlaslı şairin Sütlüce’de bir tekkesi vardı.⁷⁸ Keza Fazlî’nin defterdarlıktan ikinci kez feragat edip İstanbul’da uzlet eylediği ve Tophane civarındaki evlerinin yakınına cami ve mektep yaptırarak yalnızca Allah’ın zikri ile meşgul olduğu bilgisi verilmektedir.⁷⁹ Fenâyî, merhum Yahya Efendi civarında bir tekkesi olan şairlerdendir.⁸⁰ *Meşâirü’ş-şuara* yazarı, “Safâyî” mahlaslı şairi anlatırken İskender Paşa’nın Galata’da bulunan Atıcılar mahallinde yaptırdığı zaviyeyi ona teslim ettiğini, şairin de burada nice dervişleri topladığını söylemektedir: “...merhûm İskender Paşa’ya intisâb eylemiş, ol dahi Galata semtinde Atıcılar altında bünyâd itdüğü zâviyesin Safâyî’ye şart idüp zâviye-nişin olup cem‘-i abdâl u ebrâr ve ashâb u erbâb eylemiş.”⁸¹

Kafîle-i Şuara’nın, *Naima Tarihi*’nden naklettiğine göre ünlü şair ve hattat Cevrî, kayığa binmekten korktuğu için her hafta İstanbul’dan kalkıp Kâğıthane’den dolaşarak Kasımpaşa ve Beşiktaş Mevlevihanelerine gelirmiş.⁸²

⁷⁷ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *İstanbul’da Ramazan Mevsimi*, s. 35.

⁷⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 657.

⁷⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1191.

⁸⁰ Salim, a.g.e., s. 564.

⁸¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1290.

⁸² Mehmed Tevfik, a.g.e., s. 172.

Galata Mevlevihanesi

İstanbul'da bulunan Mevlevi dergâhlarının en önemlilerinden olan Galata Mevlevihanesi, bilindiği gibi bugün de ayaktadır ve Divan Edebiyatı Müzesi olarak kullanılmaktadır. Mevlevihane'nin tarihinden söz etmek konumuzun sınırlarını aşacağından şüara tezkirelerinde rastladığımız muhtasar bilgileri kaydetmekle yetiniyoruz.

17. yüzyıl kaynaklarından olup bugünkü bilgilerimize göre tek manzum tezkiremiz olan *Teşrifatü 'ş-şuara*'da "Der-Ta'rif-i Mevlânâ Şeyh Arzî Dede Cânişîn-i Mevlevî-hâne-i Galata" başlığı altında Galata Mevlevihanesi, köşkların ve sarayların kıskandığı güzellikte bir Mevlevihane imiş:

Galatada o mevlevî-hâne
Olmış anunla reşk-i kâşâne⁸³

Aynı tezkirenin "Mevlânâ Nisarî-i Müverrih" maddesinde bu Mevlevihane, içinde her tasavvufî bilgi ve neş'enin öğretilip tadıldığı bir yer olarak tavsif edilir:

Besdür ana ilâve-i ma'nâ
Galata tekyesinde icmâlâ⁸⁴

Kaynaklarda kayıtlı bilgilere istinaden Âdem Çelebi (Galata Mevlevihanesi şeyhi), Arzî (Ayıntabi Mehmet Efendi, Galata Mevlevihanesi şeyhi), Gavsî Ahmet Dede (Galata Mevlevihanesi şeyhi), Nâyî Osman Dede (Galata Mevlevihanesi şeyhi, neyzenbaşı, mesnevihan), Esrar Dede (Galata Mevlevihanesi'nde mukim), İsmail Hulûs Dede (Şeyh Galip zamanında Galata Mevlevihanesi aş-

⁸³ Güftî, *Teşrifatü 'ş-şu'arâ*, (haz. K. Yılmaz), Ankara 2001, s. 100.

⁸⁴ Güftî, a.g.e., s. 235.

çıbaşı), Lefkoşalı Handî (Galata Mevlevihanesi dervişlerinden)... gibi isimler, Galata Mevlevihanesi'nin önde gelen simalarındandı.

Son devir kadın şairlerimizden olan Şeref Hanım, Allah'ın, Galata Mevlevihanesi şeyhini yardımseverlik, ve cömertlikte akran ve emsaline üstün kıldığını söyleyerek aslında Mevlevihaneyi ve Mevleviliği övmüştür:

Galata dergehinin şeyhin itmiş Hazret-i Mevlâ
Himemde cûd u ihsân u keremde fâ'ik emsâle

Galata Mevlevihanesi, kırlarla ve korularla kaplı olan çevresinin zaman içinde iskân edilmesiyle mesire niteliğini büsbütün yitirmiştir.⁸⁵ Ne var ki fetihten itibaren uzun asırlar Galata'nın çevresi, çeşitli tarikat ve meşreplerdeki dervişlerin inzivaya çekildiği, mevsim müsait olduğunda teferruce çıkılan ve tasavvuf mesleğinin neşv ü nema bulup yaşandığı iç açıcı, mana âlemine dalınan yerler olarak tasavvuf tarihimizde yerini almıştır.

g. Galata Boğazı

Bâkî'nin, "Galata'nın Meyhaneleri, İşret Âlemleri ve Galata'da Ayak Seyri" bahsinde geçen beytinde "İstanbul ile Galata'nın arasını kesen su" olarak anılan Haliç, kaynaklarda az da olsa "Galata Boğazı" olarak zikredilir. Galata Boğazı, sadece İstanbul ile Galata arasında bir engel değil, ağır suçlu bazı kimselerin infaz yeridir. Bu bakımdan birkaç örnek üzerinden, şuara tezkirelerinde pek de iyi anılmadığını söylemek gerekir.

Cem Sultan'ın ölümüne kadar yanından ayrılmayan ve onunla kader birliği eden şairlere "Cem Şairleri" denilmektedir. Bunlardan biri olan ve "Cem Sa'dîsi" olarak bilinen Sa'dî, ülkesinden uzakta sürgün hayatı yaşayan Cem Sultan'ın emriyle gizlice İstanbul'a gelmişti. *Heşt Behişt*'te, birinin onu tanıyıp ihbar etmesi üzerine yakalanarak Galata Boğazı'na atılmak suretiyle öldürüldüğü bildirilmektedir.⁸⁶ Muteber kaynaklarımızdan *Lâtîfî Tezkiresi* de bu bilgiyi benzer şekilde kaydetmektedir.

Yine Lâtîfî'ye göre 15. yüzyıl şairi Melihî çok içki içer, hep sarhoş gezermiş. Bu duruma kızan Fatih Sultan Mehmet, bir daha içki içmeyeceğine dair şairden söz alır. Bir zaman sonra Tahtakale'de sarhoş bir hâlde yakalanıp padişahın huzuruna çıkarılmış ve sultan, sözünü tutmadığı için Melihî'ye gazap ederek idamını emretmiş. Şair, Galata Boğazı'na atılarak boğulmuştur.⁸⁷ Bu bir iki örnek, Galata'nın, şuara tezkirelerinde yer alan bir başka özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁸⁵ M. Baha Tanman, "Galata Mevlevihanesi", *DİA*, 13, İstanbul 1996, s. 318.

⁸⁶ Sehî Bey, *Heşt-Behişt*, (haz. M. İsen), Ankara 1998, s. 134 ve Lâtîfî, a.g.e., s. 303.

⁸⁷ Lâtîfî, a.g.e., s. 504.

h. Galatalı Olan, Galata'da Görev Yapan veya Galata'da Medfun Bazı Şairler

Osmanlı döneminde Galata, gerek kadılık merkezi, gerek yukarıda bahsi geçtiği üzere mesireleri, bağ ve bahçeleri ve gerekse ünlü meyhaneleri ve ayş ü işret âlemleriyle şairler için bir cazibe merkezi olmuştur. Bu durum, bugün dahi böyledir. İstanbul'un yanı başındaki bu ilginç muhit, fetihten kısa bir müddet sonra Müslüman ahalinin de yerleştiği bir yerdir. Dolayısıyla Galatalı olmak veya hayatının bir devresinde bilhassa kadı yahut naip olarak Galata'da görev yapmış bulunmak gibi yönlerden tezkirelerde Galata ile ilişkilendirilen pek çok âlim ve şair bulunur. 16. yüzyıldan itibaren son devreye kadar yazılan tezkirelerde yaptığımız bu yönlü bir okumada, Galata şairi sayabileceğimiz bazı isimleri burada zikretmek yerinde olacaktır:

Nihalî Çelebi (Galata kadısı), Kâtibî (Galatalı Seydi Ali Çelebi), Şânî (Galatalı), Nigârî (Galatalı Nakkaş Haydar), Salikî (Galata azeplerinden), Sürurî Çelebi (Galata reislerinden), Subhî (Galata kadısı), Kıyasî (Galata kadısı naibi), Remzî (bir dönem Galata kadılığı yapmış olan Pîrî Paşa), Şânî (Galatalı), Mevlânâ Hüsrev (Galata ve Hâslar kadısı), Fazlî (Tophane'de yaşamış), Kudsî (Galata ümenasından ve Zatî'nin şakirtlerinden), Mahremî (Tatavlı, Galata kadısı naibi), Merdümî (Galata'da yaşamış), Zihnî (Galatalı, 16. Yy), Sıyamî (Galatalı, Kasımpaşa'da yaşamış), Bekayî (Galata kadısı 16. Yy), Sâmî (Galatalı, 17. Yy), Es'ad (Mehmet, Galata mevleviyeti), Emin (Mehmet, Galata mevleviyeti), Erîb (Galata mevleviyeti), Hafız (Galatalı), İbrahim Hanif (Galata kadısı), Hulûs (Fındıklı), Galatalı Resâ, Kâtîpzade Refî' (Galata kadısı), Sâlim (tezkireci, Galata kadısı), Kavsarazade Selim (Galata kadısı), Sabîh (Galata gümrüğü kâtibi), Azmî (Mehmet Salih, Kasımpaşa'da mahzen kâtibi), Fâiz (Galata mevleviyeti), Kâmî (Edirneli, Galata mevleviyeti), Sacidî (Galata kadısı), Âdem Dede (İskender Paşa Zaviyesi şeyhi), Selisî (Galata kadısı), Şekîb (Galata ve Yenikapı Mevlevihaneleri dervişlerinden), Zuhurî (Galata kadısı), Lafzî (17. Yy, Galata kadısı), Mâhir (18. Yy başı, Galata kadısı), Rıza (Beşiktaş doğumlu), Siyahî (Dolmabahçeli), Râsih (Boğazkesen Hisarlı), Abdülganî-i Vardarî (17. Yy, Galata kadısı), Feyzî (18. Yy, Galata kadısı), Medhî (18. Yy, Galata kadısı), Nakşî (vaiz), Vahyî (vaiz), Şeyh Yahya Efendi (vaiz), Vücutî (İstinyeli), Safayî (Sinoplu, tersane yakınlarında bahçeli bir evi varmış, gemiciler şeyhi ve Kemal Reis'in gazalarını 10000 beyit tutarında nazmetmiş), Mevlânâ Hıfzî (Galata'da medfun), Haverî (Galata kadısı), Keçecizade İzzet Molla (19. Yy, Galata kadısı), Safvet (19. Yy, Galata kadısı)... Bu liste elbette böylece uzayıp gider, fakat Galata şairleriyle ilgili bir fikir vermesi bakımından bu kadarla yetinmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Sonuç

Türk edebiyatında 15. yüzyılda Nevaî ile başlayan şuara tezkiresi yazma geleneği Osmanlı/Anadolu sahasında yaygınlaşmış ve 16. yüzyıldan itibaren her devirde tezkire sahibi yazarlar var olmuştur. Bunlardan bazıları antoloji hüviyetinde eserler olmakla birlikte özellikle 16. ve 18. yüzyılda görülen tezkireler, biyografi yönleri kuvvetli eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür tezkireler sadece hayat hikâyeleri içeren, şiir örnekleri kaydedilen eserler olmaktan öte yazarının kabiliyeti ölçüsünde psikolojik ve sosyolojik tahliller de yapılan kitaplardır. Hele Âşık Çelebi, Lâtîfi, Safayî ve Salim gibi yazarların tezkireleri mekân, muhit ve semt tasvirlerine rastlanan değerli kaynaklardır. Bir tür olarak Türk edebiyatında seçkin yeri bulunan şehrengizler de şehir ve semt tarihi için çok önemli eserlerdir. Şuara tezkireleri, şehrengizlerle birlikte okunduğunda söz konusu eserlerin bu yönden kaynak olma değerleri daha açık bir şekilde görülmektedir.

Şuara tezkireleri, örnek bir semt olarak Galata merkezli okunduğunda ortaya çıkan tablo bir hayli zengindir. Gerek doğal ortamı, gerek meyhaneleri, eğlence hayatı, Hristiyan güzelleri ile âşıkların cazibe merkezi olması; bunların yanında eski devirlerde çevresinde manevi hayatın zenginliği, kadılık merkezi olması bakımından önemi, Türk edebiyatında önemli yer tutan Galata şairleri ve Haliç ile birlikte Galata, kültür tarihimizin önde gelen semtlerindedir. Bu meyanda bilhassa *Meşâirü'ş-şuara*'yı çok ayrı bir yere koymak gerekir. Bu başlıklardan her biri ayrı bir araştırmanın konusu olabilecek hususlardır. Hatta mesela içki taşınması sırasında karşılaşılan sorunlar yahut Müslüman mahallelerinde meyhane açılması gibi genel konunun içinde rastlanan tali meseleler dahi arşiv belgeleri ışığında incelenmesi gereken konulardır. Yalnızca şuara tezkireleri, seyahatnameler ve hatıra kitapları üzerinden yapılan bir çalışma olarak şairlerin Galata ile ilgili beyitlerine -birkaç örnek dışında- burada yer verilmedi. Konu, belirli bir sınıır içinde ele alınmaya çalışıldı. Böylece Galata'nın, öteden beri kültür, edebiyat, sanat ve şehircilik tarihimizdeki yerine bir yönüyle dikkat çekilmiş oldu. Buna ilaveten bütüncül bir örnek olması bakımından aşağıya bir gazel alındı.

Şuara tezkirelerinin her biri Galata'yı, burada işaret etmeye çalıştığımız yönlerden bir veya birkaçıyla değerlendirmektedir. *Lâtîfi Tezkiresi*, *Meşâirü'ş-şuara* ve *Safayî Tezkiresi* gibi tezkireler Galatalı şairlerden bahsederken, yalnızca şairin Galatalı olduğunu belirtmekle yetinmezler; semt ve mekân tasvirlerine de yer verirler. Bir ölçüde *Hasan Çelebi Tezkiresi* ile *Salim Tezkiresi* de böyledir. Diğer tezkireler de az veya çok Galata bahsi geçince semtin bazı yönlerine işaret ederler. Bu makalede işte bu kısmî yahut geniş ölçekli anlatımlar, bazı muteber seyahatnameler ile birkaç hatıra kitabında anlatılanlarla birlikte ele alınarak değerlendirildi. Değerlendirmemiz bize Galata'nın bir semt ve daha fazlası (mesela

güzeller ülkesi ya da eğlence merkezi vb.) olmak bakımından kültür ve bilhassa edebiyat tarihimizdeki yerini tayin ve tespit etme imkânı vermektedir.

Galata'yı anlatan müstakil bir gazeli bulunan Benli Hasan lakaplı Âhî'nin söz konusu şiirinde Galata, güzelleri, bağ ve bahçeleri, bu bahçelerde salınan dilberleri, Frenk muhiti olması, Haliç ve İstanbul Boğazı'na kıyısının olması ve âşıkların buralarda sevgililerini beklemesi, tüm güzellikleriyle cennet bahçesine benzemesi gibi özellikleriyle anlatılır. Sadece Galata vasfında söylenmiş bu gazel, verdiğimiz bilgileri kısmen de olsa özetler niteliktedir:

Hâ çeker yaşum beni durmaz bu deryâdan yana
Seyre çıkmışdur meger dilber Galatadan yana

Kandesin ey serv kim bâgun gül ü nergisleri
Göz kulag olmuşdurur sen serv-i bâlâdan yana

Her harâmî-gamze âhû-çeşm olan dilberlere
Yüz çevirmek mi gerekdür böyle sahrâdan yana

Ka'be hakkı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa
Kâfirüm ger bir kadem bassam kiliseden yana

Gözlerüm yaşı denizler gibi oldu kandedür
Ol sanem seyr itmege gelmez mi deryâdan yana

İrmedin şâm-ı ecel Âhî yakîn ol Hakk ile
Vaktidür şimden girü azm eyle me'vâdan yana⁸⁸

Bunun yanı sıra Avnî, Yahya Beğ, Hayalî Beğ, Revanî, Helâkî, Enverî, Lâtîfî, Sehabî, Bâkî, Şem'î, Âhî, Nev'î, Nihanî, Süheylî, Hatem, Fennî, Kâşif, Mostarlı Ziyaî, Zihnî, Sümbülzade Vehbî, Enderunlu Fazıl, Sâmî, Antepli Aynî, Antepli Hafız, Şeref Hanım şiirlerinde Galata'dan bahseden şairlerden bazılarıdır. Yazımızı şüara tezkirelerindeki Galata anlatımıyla sınırlı tuttuğumuzdan, bu şairlerin "Galatalı" beyitlerine burada yer vermemiz, yazı sınırlarını aşacağından yalnızca isimlerini anmakla yetiniyoruz.

⁸⁸ Âhî, *Divan*, (haz. N. Sungur), Ankara 1994, s. 81.

KAYNAKÇA

- Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, (haz. S. Solmaz), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Âhî, *Divan*, (haz. N. Sungur), KBY, Ankara 1994.
- Ahterî Mustafa Efendi, *Ahterî-i Kebîr*, Nadir Eserler Kitaplığı, İstanbul 2013.
- AK, Mahmut, "Fatih Döneminde İstanbul'da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında", *İstanbul Şehir ve Medeniyet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, s. 235-245.
- AKKUŞ, Metin, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Bursa Şehrengizleri*, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 1987.
- ALTINAY, Ahmet Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, (haz. A. Uysal), KBY, Ankara 1987.
- ALTINAY, Ahmet Refik, *Eski İstanbul*, (haz. S. Önal), İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- AND, Metin, *16. Yüzyılda İstanbul (Kent-Saray-Günlük Yaşam)*, YKY, İstanbul 2012.
- ARSEVEN, Celâl Esad, *Eski Galata ve Binaları*, İstanbul 1329.
- ARSEVEN, Celâl Esad, *Eski İstanbul (Âbidât ve Mebânîsi)*, (haz. D. Yelkenci), Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 1989.
- ASLAN, Ferhat, *Naki Tezel'in İstanbul'dan Derlediği Masallar (İnceleme-Metin)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2013.
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin) 1-2-3*, (haz. F. Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul Nisan 2010.
- ATAMAN, Sadi Yaver, *Türk İstanbul*, (haz. S. Şenel), İBB Yayınları, İstanbul 1997.
- ATASOY, Nurhan, *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*, KTB Yayınları, İstanbul 2005.
- AYVERDİ, Samiha, "Şu Beyoğlu", *Türk Edebiyatı*, 220, Şubat 1992, s.8.
- Bakî, *Divan*, (haz. S. Küçük), TDK Yayınları, Ankara 1994.
- Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, (haz. A. Ş. Çoruk), Kitabevi, İstanbul 2001.
- Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, *İstanbul'da Ramazan Mevsimi*, (haz. A. Ş. Çoruk), Kitabevi, İstanbul 1998.
- BOSTAN, İdris, *Osmanlılar ve Deniz (Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler)*, Küre Yayınları, İstanbul 2007.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Dîvanlar Arasında*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- ÇELEBİ, Asaf Halet, *Divan Şiirinde İstanbul*, İstanbul 1953.
- ÇORUK, Ali Şükrü, *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu*, Kitabevi, İstanbul 1995.
- DOĞAN, Muhammet Nur, *Fatih Divanı ve Şerhi*, Eminönü Belediyesi Yayınları, İstanbul 2004.
- DOĞAN, Muhammet Nur, "Fatih Sultan Mehmet (Avnî)'in Şiirinde Hükümdârâne Duygular", *İstanbul Şehir ve Medeniyet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, s. 215-225.

- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta, *Seyahatnâme*, (çev. A. S. Aykut), YKY, İstanbul 2005.
- Edmondo De Amicis, *İstanbul (1874)*, (çev. B. Akyavaş), TTK Yayınları, Ankara 1993.
- Enverî, *Divan*, (haz. C. Kurnaz-M. Tatçı), MEB Yayınları, Ankara 2001.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî; *Seyahatname*, I. Kitap, (haz. R. Dankoff-S. A. Kahraman-Y. Dağlı), YKY Yayınları, İstanbul 2006.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, (haz. M. İsen: *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*), AKM Yayınları, Ankara 1994.
- Güftü, *Teşrifâtü's-şu'arâ*, (haz. K. Yılmaz), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- GÜLERSOY, Çelik, *Beyoğlu'nda Gezerken*, İstanbul 1990.
- Hâfız Hızır İlyas Ağa, *Letâif-i Vekâyi'-i Enderûniyye (Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat)*, (haz. A. Ş. Çoruk), Kitabevi, İstanbul 2011.
- Helâkî, *Divan*, (haz. M. Çavuşoğlu), Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982.
- İhtifalci Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi (Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası)*, (haz. M. Karavelioğlu ve diğerleri), BİKA Kültür Kitaplığı, İstanbul 2004.
- İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine İstanbul*, (Editör: Prof. Dr. F. M. Emecen), Kitabevi, İstanbul 2010.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü's-şuarâ)*, 4 cilt, (haz. M. Cunbur-M. K. Özgül-H. Özcan -İ. Baştuğ), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- İsmail Belig, *Nuhbetü'l-Âsâr li-zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, (haz. A. Abdulkadiroğlu), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- KARAVELİOĞLU, Murat Ali, *Onaltıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi I-II*, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.
- KARAVELİOĞLU, Murat Ali, "Klasik Türk Edebiyatında Şem'î Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'î", *TDED*, XXXII, 2005, s. 65-80.
- Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ* 1-2 (haz. İ. Kutluk), TTK Yayınları, Ankara 1989.
- KOÇU, Reşat Ekrem; "Beyoğlu", *İstanbul Ansiklopedisi*, V, 1961, s. 2703-2705.
- KURNAZ, Cemal, *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
- Lâtîfî, *Risâle-i Evsâf-ı İstanbul* (yay. N. S. Pekin), İstanbul 1977.
- Latîfî, *Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. R. Canım), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- LEVEND, Ağâh Sırrı *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, Baha Matbaası, İstanbul 1958.
- MANTRAN, Robert, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul I-II*, (çev. M. Ali Kılıçbay-E. Özcan), TTK Yayınları, Ankara 1990.
- Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, (haz. F. S. Kutlar Oğuz-M. Çakır-H. Koncu), Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2012.
- Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr) (İnceleme-Metin-İndeks)*, (haz. P. Çapan), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

- Nev'î, *Divan*, (haz. M. Tulum-M.A. Tanyeri), Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.
- OĞUZKAN, A. Ferhan, *İstanbul Şiirleri Antolojisi*, İstanbul 1953.
- ORTAYLI, İlber, "Galata", *DİA*, 13, İstanbul 1996, s. 303-307.
- PALA, İskender, "İstanbul: Dizelerin ve Cümlelerin Müstesna Şehri", *Şehir ve Kültür İstanbul*, (Editör: A. E. Bilgili), Profil Yayınları, İstanbul 2012.
- Ramiz, *Âdâb-ı Zurefâ, (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*, (haz. S. Erdem), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- Rızâ, *Tezkire (İnceleme-Metin)*, (haz. G. Zavotçu), Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2009.
- Salim, *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*, (haz. A. İnce), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Sehî Bey, *Heşt-Behişt*, (haz. M. İsen), Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- TANMAN, M. Baha, "Galata Mevlevihanesi", *DİA*, 13, İstanbul 1996, s. 318.
- Tarihte ve Günümüzde Medeniyet Şehri İstanbul*, Akademik Araştırmalar Dergisi, Tarihte ve Günümüzde Medeniyet Şehri İstanbul Özel Sayısı, 2010.
- TIĞLI, Fatih, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, volume 2/4, 2007, s. 763-770.
- Yahya Beğ, *Divan*, (haz. M. Çavuşoğlu), Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.
- Zatî, *Divan (3. cilt)*, (haz. M. Çavuşoğlu-M. A. Tanyeri), Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987.
- ZÜLFE, Ömer - KARAVELİOĞLU, Murat - ŞEN, F.Meliha – ÇORAK, Reyhan, "Eski Türk Edebiyatı Toplantıları: 15. ve 16. Yüzyıl Divanlarında Edirne, Bursa ve İstanbul", *BİSAV*, İstanbul Aralık 2006.

